

Igors Šuvajevs

NE HOROUCNOST POVALEČNÁ

Štolls, Pāvels, *Latviešu kultūra un brāļu draudze. Latviešu kultūras tradīciju čehu konteksti XVII-XX gadsimtā*, Rīga: „u.c.“, 2016, 359 lpp. ISBN 978-9934-8611-0-9.

Originál: Štoll, Pavel, *Lotyšská kultura a Jednota bratrská. České kontexty lotyšských kulturních tradic v 17.–20. století*, Praha: Karolinum, 2013, 297 s. ISBN 978-80-246-2284-2.

Na začátku této recenze je třeba uvést dvě věci. Předně tato vědecká monografie rozsahem i úrovní přesahuje obhájenou dizertační práci, která byla jejím základem, a fakticky ji lze považovat za práci habilitační. Za druhé dizertační práce bohužel nebyla obhajována v lotyštině a v Lotyšsku, kde by zaujala nejen svým novátorským přínosem, ale rovněž jako příklad vědeckého přístupu a dovednosti vysoké úrovně. Proto je důležité, že tato monografie byla nakonec vydána také v lotyšském jazyce.

Autor poučeně využívá vybrané metodologické nástroje, tvůrčím způsobem kombinuje přístupy kulturní sémiotiky, strukturalismu a hermeneutiky. Zároveň bere v úvahu také genezi textů, jejich vývoj a interference, přičemž detailně analyzuje texty primární, sekundární a terciární. Při výzkumu zdařile aplikuje chronologický a historický přístup a stranou neponechává ani koncepce literární komparistiky. Přesto by tento metodologický arsenál nebyl nic platný, pokud by autor nebyl skvěle obeznámen se zkoumaným a srovnávaným materiálem, který se zdaleka neomezuje jen na lotyšské a české texty a kontexty. Autor detailně analyzuje a srovnává texty a prvky lotyšské kultury, což v tomto pojetí dosud nebylo provedeno. V každém případě v důkladnosti a koncepčnosti řešení daného lotyšského textového korpusu Pavel Štoll nemá sobě rovného v samotném Lotyšsku.

Autor vytváří originální koncepci, která vychází z idejí Jana Amose Komenského. Takto bylo možné zaznamenat přítomnost idejí Komenského (a také Jana

Husa) v lotyšské kultuře, jejich podoby a využití v textech Jednoty bratrské i v jiných textech. Tato témata autor zpracovává v kapitolách o „moudrosti mysli“ (vzdělání), „zbožnosti srdce“ (náboženství a kultura) a „životním klidu“ (sociální procesy), přičemž analyzuje bohatý soubor lotyšských textů, poukazuje na typologické paralely a kontexty, na vytváření a existenci binárních a ternárních struktur. Autor se zmiňuje také o lotyšské kmenologii, o níž lze ovšem v zásadě říci, že je ještě v dětských plenkách. V této souvislosti Štoll důkladně rozšiřuje a prohlubuje příslušný textový korpus.

Autor rozvíjí koncept lotyšské ochranné literatury na základě detailní textové analýzy a srovnávání textů z typologického a obsahového hlediska. Zvláštní pozornost věnuje lotyšské variantě fenoménu kultury srdce. Autor se výborně orientuje v diskusích, které v Lotyšsku probíhají (i když málo intenzivně) v souvislosti s problematikou, o níž bádá, a je obeznámen s příslušnými vědeckými poznatky. Ba co víc, dosavadní Štollovy publikace v lotyšském jazyce a jeho vystoupení na vědeckých konferencích předkládají nové, vyšší nároky na vědecký výzkum tohoto tématu v Lotyšsku. Metodologická velkorysost Štollových publikací je zdařile propojena se znalostí faktického materiálu, jeho analýzou a kulturněsemiotickou a hermeneutickou interpretací.

Kniha Pavla Štolla nejen že obohacuje literární vědu a literární kritiku v Lotyšsku, ale mohla by zde také umenšit obvyklý narcismus kulturního vědomí. Každý vzdělaný Lotyš zná Čelakovského básnickou výzvu začínají slovy „Ne horoucnost povalečná“, která byla v Lotyšsku zhudebněna a stala se populární „hymnou práce“. Je však často považována za vlastní lotyšský kulturní produkt, aniž by byl šířeji znám její český původ. Lze se domnívat, že výzkum ohlasů myšlenek Jana Husa a Jana Amose Komenského v Lotyšsku přispívá k poznání jejich díla rovněž v českých zemích. Zároveň kniha názorně svědčí o historické existenci ternárních, zprostředkujících struktur v českých zemích a v Lotyšsku, které jsou jednoznačně charakteristické pro takzvaný západní svět. Tím důležitější by byla snaha pochopit, proč a jak se tyto struktury čas od času hroubí. Rovněž by bylo důležité zkoumat, proč a jak bývají obě tyto země, jejich kultury a životní prostor začleňovány do konceptu takzvané východní Evropy. To by zároveň umožnilo pochopit, jak jsou ternární struktury křehké a jak důležitá je péče o duši při udržování ternarismu.

Kniha Pavla Štolla také otevírá nové možnosti pohledu na komunismus 20. století jako na přehodnocenou realizaci „moudrosti mysli“, „zbožnosti srdce“ a „životního klidu“, a to zajištěním věčného klidu – světa smrti a zmaru. To navíc nebylo charakteristické jen pro komunisty „s čistým srdcem“, ale často i pro ty, kteří je kritizovali, pro jejich protivníky anebo pro jejich skryté sympatizanty. Je možné, že takto lze vysvětlit také některé aspekty současného Česka, např. chvílemi nepokryté sympatie k Rusku či k Číně. Možná že se takto projevuje současný orientalismus jednou již orientalizované „východní Evropy“.